

Historische Kring Maarssen

Cottage, sfeervol geloofd grenen.

Cottage van Creafort. Een zorgvuldig geselecteerde kollektie geloofd grenen meubelen, ontstaan uit een combinatie van traditionele vormgeving en ambachtelijk vakmanschap. Meubelen, grotendeels vervaardigd uit massief grenenhout. De afwerking in een specifieke loogkleur doet denken aan de warme tinten van het aloude antiek geloofd grenen.

de Graaff

MEUBELN - DIEPENDAALSEDijk 12-14 MAARSSSEN TEL. 03465-67813

RADIO

radio- en tv - speciaalzaak

B. Huis in 't Veld - Diependaalsedijk 1
Maarssen - Telefoon: 03465 - 62081

SLAGERIJ

Dorresteyn

Voor fijnproevers

Sinds 1882

Nassaustraet 4 - Tel. 61219

HISTORISCHE KRING MAARSSSEN

Opgericht 11 september 1972, opgenomen in het verenigingenregister bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Utrecht en omstreken onder nummer V. 476918.

Bestuur: J.H. Sagel, voorzitter, Mevr. I.G.M. van Veggel-Teijink, secretaris, Postbus 90, 3600 AB Maarssen, tel.: 03465-67028, Mevr. G.M. Willekes-van Putten, penningmeester, giro 2907376, H. Blaauw, Mevr. A.H. Hogenhout-Hofman, B. de Ruiter, Mevr. S.W. Talen-Stooker, N. van Tricht en A. de Zwart.

Lid van verdienste: Mevr. J.G. Zwijns-Brink (20-02-84)

Redactie: Mevr. A.H. Hogenhout-Hofman, R.H.C. van Maanen, Drs. W. Smits, J.W. Verhoef en J.H. Witte.

Redactieadres: Emmaweg 17, 3603 AK Maarssen, tel.: 03465-71575.

Ledenadministratie: H. Blaauw, Bloemstede 193, 3607 TB Maarssen, tel.: 03465-62425.

Verkoop losse nummers: B. de Ruiter, Nic. Maesstraat 6, 3601 DR Maarssen, tel.: 03465-63599.

16e Jaargang no. 1, mei 1989

Verschijnt 4 x per jaar

KRINGNIEUWS

1. Jaarlijkse algemene ledenvergadering 23 februari 1989

Op donderdag 23 februari jl. werd onze algemene ledenvergadering gehouden. Ongeveer 70 leden waren aanwezig. De belangrijkste punten van deze vergadering vindt u onderstaand kort weergegeven.

- De notulen van de jaarvergadering 1988, het jaarverslag 1988, het financieel verslag 1988 en de begroting 1989 werden door de vergadering goedgekeurd.
- De contributie voor 1989 bedraagt, evenals de voorgaande jaren, f 15,-.
- De samenstelling van het bestuur is ongewijzigd gebleven. De heren Sagel, Van Tricht en De Zwart traden volgens rooster af. Zij zijn door de vergadering herbenoemd en hebben deze herbenoeming ook aanvaard.
- Een aantal leden heeft spontaan toegezegd hun medewerking te zullen verlenen aan de werkzaamheden i.v.m. het beheer en de openstelling van de bibliotheek van de Kring. Het bestuur is erg blij met deze positieve reacties.
- De redactie van het periodiek van de Kring is uitgebreid met twee nieuwe leden, t.w. de heren R.H.C. van Maanen en J.W. Verhoef. Wij wensen beide heren veel succes.

2. Schenking

De Historische Kring Maarssen heeft van dominee W.J. van 't Einde t.b.v haar archief en bibliotheek cadeau gekregen het boekwerkje 'Zeven eeuwen Tienhovense geschiedenis in vogelvlucht' (uitgegeven in 1946 door het Herdenkingscomité 700 jaar Tienhoven) en het 'Reglement op de bus te Tienhoven en Oud-Maarsseveen, gearresteerd op 13e oktober 1785' (bus in de betekenis van armen- en/of ziekenkas).

De Kring is erg blij met deze schenking en dankt de gever hierbij nogmaals van harte.

REDACTIENIEUWS

1. U kunt uw kopij voor het septembernummer tot 30 juni inleveren.
 2. In verband met werkzaamheden is zowel het Oud Archief van de gemeente Maarssen als de bibliotheek van de Historische Kring tot 1 juli gesloten.
-

HUIS TEN TUCK

De meeste huizen langs de Vecht hebben vrij prozaïsche namen, waarbij de relatie met bestemming, ligging of eigenaar duidelijk naar voren komt. We hoeven bij voorbeeld bij Vecht en Dijk, Vechtoever e.d. niet ver te zoeken naar de oorsprong van de naam.

Bij Huis Ten Tuck, tegenwoordig eetcafé, op de hoek van de Schoutenstraat en het Maarsseveensche Grachtje, wordt het achterhalen van de betekenis van de naam echter moeilijk.

Aangezien we de naam al in het midden van de zeventiende eeuw tegenkomen zijn we te rade gegaan bij het 'Middelnederlandsch Handwoordenboek' van Verdam en vonden een aantal mogelijke betekenissen:

- a. Tuc (tucke) als zelfstandig naamwoord zou kunnen betekenen:
 1. (forsche)trek, ruk, stoot.
 2. geestesvervoering
 3. streek, list.
- b. Tuck (tuck) als bij woord zou 'rakelings' kunnen beduiden.
- c. Tucken als werkwoord geeft dezelfde betekenissen als bij het zelfstandig naamwoord, maar bovendien nog 'zich be-geven' en zelfs 'tirailleren'.

Met deze betekenissen als achtergrond zijn we gaan zoeken naar de oorsprong of in ieder geval de eerste vermelding van Ten Tuck.

EEN VERRASSENDE VONDST

Hoewel de volgorde van onderzoek een andere is geweest, zullen we de gevonden gegevens chronologisch weergeven en tevens aangeven waar de naam Ten Tuck voor het eerst verschijnt in de bronnen.

Net als nu werd een aantal eeuwen geleden geld geleend op onderpand. De schuldbekentenissen, met de daarin vermelde onderpanden, werden weer verder verhandeld en zo verkocht de Utrechtse lakenkoopman Cornelis de Bruyn aan zijn collega Willem Cornelis Portengen 'seeckere twee Coopmans Rhentebrieven' die stamden uit 1620. Deze rentebrieven, waarin de naam van de schuldenaar 'sr. Henrick Cocqz' vermeld stond, vermeldde ook het onderpand: 'seeckere huysinge hoffstede ende boomgaert gelegen in desen gerechte streckende voor van 't Santpadt tot achter aenden Heerewech toe daer de Maarsseveensche Vaert zuytwaerts ende Heerenwech noortwaerts naest gelegen zijn.'

De overdracht van deze akten vond plaats in 1624, maar in de overdrachtsakte wordt vermeld dat de akten gepasseerd (opgesteld) waren op 10 april en 20 december 1620. (1) In dat jaar is er dus al sprake van een huis, maar een naam wordt er niet bij vermeld. Toen deze seigneur Hendrick Cocq was overleden en zijn zoon Johan nog niet volwassen was, werd er een voogd aangesteld. Deze voogd betaalde de rentebrieven af en in deze afkoopakte, gedateerd 28 november 1627 kwamen we tegen dat er niet alleen een huis stond, maar dat er sprake was van 'seeckere huysinge en 'Brouwerije,, staende tot Maarsen.' Zou er dan naast de

Het huidige eetcafé Huis Ten Tuck; eigenaar en exploitant Ruud van Megen.

brouwerij 'de Eenhoorn' of 'Slijkenborch' nog één geweest zijn?

Om op deze vraag een antwoord te geven volgden we de moeder van Johan op haar verdere levenswandel.

Na het overlijden van haar man Henrick hertrouwde ze met Ludovicus van Renesse 'bedienaar des Godes woorts onses Gerechts' waar zij ook weer kinderen bij kreeg.

Maar de erfenis van haar eerste echtgenoot bleef bestemd voor Johan, die hem daadwerkelijk kreeg op 31 mei 1644 (2).

Dan wordt alle twijfel weggenomen, want de plaats wordt duidelijk vermeld.

Het onroerend goed 'van outs een brouwerij' ligt 'aent sluysgen, streckende voor vant voet ofte Sandpadt off tot den Heerenwech toe daer de Maersenveensen Vaert boven ende d'Buerstege beneden naest gel(egen) sijn.' (3)

Voor alle zekerheid zochten we de eigenaar van de ons welbekende brouwerij aan de Breedstraat op. Dit was omstreeks deze tijd

Gerrit van Vlooswijck uit Woerden.

Na deze twee vermeldingen werd er in latere akten niets meer vernomen van een brouwerij, zodat we er vanuit gaan dat deze kort na 1644 buiten gebruik is gesteld.

Hoewel we verheugd waren met deze ontdekking, kwamen we de naam Ten Tuck niet tegen.

Pas toen Johan Cocq de Pinelle (hij had de achternaam van zijn moeder er ook bijgevoegd) op zijn beurt geld gingen lenen, blijkt dat het huis een naam had gekregen en was er het één en ander bijgebouwd.

3 Mei 1658 leende mr. Jan Cocq de Pinelle, 'der beyden rechten doctor wonende in desen gerechte' van Henrick de Sandra, ridder (4) f 4000,-- tegen een rente van f 160,-- per jaar voor het eerst te betalen op 20 april 1659.

Als onderpand fungeerde een 'huysinge ende erve genaemt *den Tuck*, met alle sijner res(pectiev)e huysgens ofte woningen ende verder getimmer dien annex, alles staende ende gelegen in onsen verscr. dorpe aende

oostzijde der Vecht daer de Buerstege westw(aerts) ende de Maersenzeenschen Dijck noortw(aerts) en den Maersenzeenschen Vaert zuytw(aerts) naest gelegen sijn.' Voor het eerst doemt de naam 'Tuck' op, echter als zelfstandig naamwoord. In alle volgende vermeldingen is er sprake van 'Ten'.

Waarschijnlijk heeft Johan Cocq de Pinelle verder willen springen dan zijn financiële polstok lang was.

Kort na de eerste vervaldatum komt hij met zijn crediteuren overeen om al zijn bezit in Maarssen te verkopen.

Dan blijkt er driftig gebouwd te zijn om huis Ten Tuck.

Johanna Maria van Pallas koopt een nieuw huis 'met sijnen hoff, met vier soo grote als cleyne vertrecken, kelder en *secreet*, solder ende flieringe' langs het Grachtje. (5)

Dezelfde dag kopen de schout van Maarssen, Steven van Suylen en de Schout van Maarsseveen, Augustijn van Eck het huis Ten Tuck, maar dan kan het zich al niet meer opstrekken van de Vecht naar de huidige Nassaustraat toe, want hier (hoek Schoutenstraat/Nassaustraat) is dan een woning gebouwd die 'onlangs gecocht' is door de metselaar Aelbert Martensz en de timmerman Jan Petersz.

Aan de Nassaustraat staan nog twee huisjes; deze worden door de secretaris van het gerecht te Maarssen, Jacob Augustijns, gekocht. We gaan nu niet verder in op de transporten van allerlei huisjes in wat later 'de Oude Buurt' wordt genoemd, maar beperken ons tot het huis Ten Tuck.

Het huis zelf wordt nu nader beschreven; het heeft blauwe goten en een stenen plating (walbeschoeiing), zeven vertrekken, een grote 'verwulde' kelder en een klein keldertje. Het huis telt maar liefst twee secreten (één binnen en één buiten), twee pompen, zolders en vlieringen.

In 1661 overlijdt Steven van Suylen en komt Augustijn van Eck in het volle bezit van het gehele huis.

ADVOCaat COCK

In het boek 'Toestanden en gebeurtenissen uit de geschiedenis van Maarssen' is een

hoofdstuk gewijd aan de gravure genaamd 'Aldus verthoonen de Wooninghen, Hoffsteden en ghebouwen, gelegen aende Noord-Oostzijde van de Vecht van 't Huys 't Oudaen langs de Heerlijcheit van Maarsseveen tot aan Vechtesteijn.'

Boven één van de huizen staat 'Advocaat Cock'.

Uit het bovenstaande komt zonder twijfel naar voren dat deze advocaat Johan Cocq de Pinelle is en dat we derhalve met de oudste afbeelding van het Huis Ten Tuck te maken hebben.

Het huis staat op deze afbeelding met de voorgevel naar het westen en nu wordt ook wat licht geworpen op een vreemde zinsnede uit het koopcontract van Johanna Maria van Pallas.

Bij de beschrijving van het bezit wordt melding gemaakt hoe zij haar huis kan bereiken.

Zij heeft een 'vrijen overgangh voor vande Heerenwech (Nassaustraat) of het Sluysgen langes de grote huysing aende sijde vande wetering' naar haar huis toe.

Als we het goed interpreteren dan zou dat betekenen dat ze vanaf de Nassaustraat via een achterommetje langs het eigendom van Augustijn van Eck bij haar huis kon komen. Waarom niet de veel eenvoudiger en kortere weg langs het Maarsseveensche Grachtje. Er blijft ons maar één verklaring over. Het huis Ten Tuck stond met de zijgevel te dicht langs de gracht. De naam zou dan kunnen betekenen 'rakelings', zoals hiervoor als mogelijke betekenis al is aangegeven.

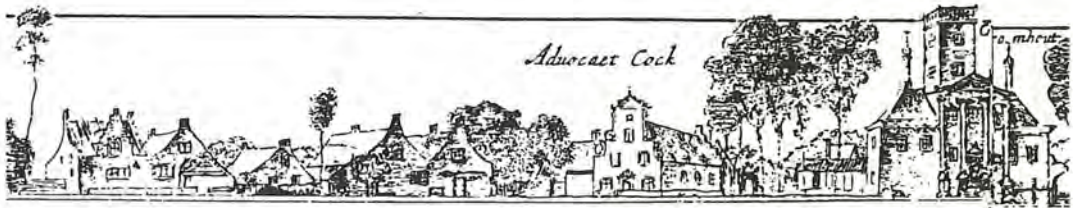
Bij de 18e-eeuwse verbouwingen is de gehele zuidgevel verplaatst en is het z.g. Korte Grachtje ontstaan.

FUNCTIE VAN HET HUIS

Omtrent de functie van het huis blijven we in het duister tasten. Tijdens de periode van de Cocqs was er sprake van een brouwerij, maar de aanlokkelijke gedachte dat het een daaraan verbonden herberg of tapperij zou zijn geweest is niet hard te maken.

Johan Cocq bewoonde het pand zelf. En een 'doctor der beiden rechten' als herbergier; nee dat gaat te ver.

Augustijn van Eck, nota bene schout van

Maarsseveen, bewoonde het huis ook zelf. Deze Augustijn van Eck is in de tweede helft van de zeventiende eeuw vrij actief als koper en verkoper van grond en huizen.

Werd er dan recht gesproken? Waarschijnlijk niet, want Maarsseveen had zijn eigen rechthuis 'Het Swarte Varken'.

Opvallend is wel dat in 1712 (6) weer een schout in het bezit komt van huis Ten Tuck, maar degene die hier zijn familieleden uitkoopt, nadat het gemeenschappelijk geerfd is, is Johan van Eck, schout van Westbroek en Zuilen.

Zelfs naspeuringen in de 19e eeuw geven geen duidelijkheid over de bestemming van het pand.

29 Augustus 1800 verkoopt Coenraad Schade Klump het aan Hermina de Jong, weduwe van Jan Hendrik Cramer (hij woonde op Vechtenstein) samen met zes daghuurderswoningen en een kamer op het Grachtje ernaast.

15 April 1824 koopt Gerrit Graafland, rentenier, het huis en zes daghuurderswoningen (zie advertentie uit de Utrechtse Courant). Van deze zes woninkjes zijn er drie 'bij monde verhuurd':

Jan Gies betaalt	f 42,-- huur p.j.
Hendrik Huussen	f 29,-- huur p.j.
Pieter van Landen	f 44,-- huur p.j.

'het overige is buiten huur.'

Hoewel de wens bijna vader van de gedachten wordt, als Dirk Everts Junior, tapper te Maarssen, het pand koopt in 1827, moeten we toch besluiten dat de functie van het huis lange tijd waarschijnlijk woonhuis is geweest.

Wallie Smits

Noten:

1. R.A.U. Dorpsrechten inv.nr. 1425
2. idem
3. idem
4. R.A.U. Dorpsrechten inv.nr. 1426
5. R.A.U. Dorpsrechten inv.nr. 1426
22 juli 1659 spreken de crediteuren de verkoop af.
De verkoop vindt plaats 17 mei 1660.
6. R.A.U. notariële archieven U 118a003
7. R.A.U. notariële archieven N 002a0011
8. Dit pand is hetzelfde als dat wat geschilderd is door Jan van der Heijden en waarvan een afbeelding te zien was in ons periodiek van september 1985.

Geschiedenis van de gemeente Maarssen in de crisistijd 1925-1940 (3)

HET ONDERWIJS IN MAARSSSEN

INLEIDING

De archieven en brieven betreffende het onderwijs in Maarssen geven geen aaneengesloten beeld van de periode 1925-1940 en een chronologische beschrijving is daarom ook niet mogelijk. De beschrijving van het onderwijs in Maarssen concentreert zich rondom bepaalde jaren waarover wel infor-

matie voorhanden was. Met name het RK-onderwijs heeft vele hiaten vanwege het gebrek aan documenten en de in 1965 opgerichte Scholenstichting 'Pastoor Ariëns' beschikt evenmin over informatie die verder teruggaat dan het oprichtingsjaar. De rapportage van de commissies van toezicht op het lager onderwijs en tot wering van het schoolverzuim geeft algemene informatie over het RK-onderwijs, evenals de rapporten

van de schoolartsen.

Vandaar dat in de paragraaf 'Bijzonder Onderwijs' de RK-scholen niet als apart onderwerp beschreven werd.

Recente brieven en enquêtemateriaal geven blijk van het groeps- en gezinsgevoel van de RK-bevolking, zoals op de naaischool bij de zusters, waar ook 'andersdenkenden' naar toe konden maar 'wel apart les kregen'. (64) Een briefschrijfster herinnert zich dat zij 'door de zusters van de school werd achtergesteld' (65), omdat zij geadopteerd was. Een andere dorpsgenoot weet te vertellen dat er 'elke dag op het bord werd geschreven of je 's morgens de H. Mis had bijgewoond.' (66) Het aantal keren 'mishoren' werd op de rapporten van de leerlingen aangetekend. Het beroepsonderwijs beperkte zich tot een 'Avondteekenschool', voor jongens, die gedurende een 26 maanden durende cursus de cursisten opleidde tot timmerman, schilder, smid, bankwerker- of metselaar en, als je de naaischool hiertoe ook rekenen mag, voor meisjes na de lagere school, bij de RK-zusters of de algemene naaischool waarvoor je 'door de freules Royaards of Huydecoper uitgekozen werd of je wilde of niet.' (67) De Vereniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs beschikte wel over een verenigingsarchief met ook documenten uit de tweede wereldoorlog. De aanwezigheid van veen veroorzaakte een standsverschil welke reeds merkbaar was bij de lagere schooljeugd. De schoendragende jeugd uit Maarssen keek neer op de klompdragende jeugd uit Maarssveen. De Kleibrug, waar het veen begon, was de grens en de grintpaden die door het veen liepen, waren beter begaanbaar op klompen dan met schoenen aan.

3.1. HET BIJZONDER ONDERWIJS

3.1.1. Bewaar- en Kleinkinderscholen

In 1923 waren er in Maarssen twee bijzondere bewaarscholen, geen openbare. Op de RK-bewaarschool zaten 66 kinderen en op de Montessorie-bewaarschool slechts vijf. De Christelijke bewaarschool die vanaf 1904 bestaan had was in 1922 gestopt. Als het aan de plaatselijke afdeling der SDAP had ge-

legen was er een openbare bewaarschool bijgekomen, zoals de voorzitter, Van Eembergen, in 1928 aan het gemeentebestuur schrijft want zij 'ervaart met leedwezen dat er in Maarssen een diepgevoelde behoefte is aan het voorbereidend lager - Fröbel - onderwijs voor niet-leerplichtige kinderen.' (68) De SDAP verzoekt de raad voorwaarden te willen scheppen tot realisering van een openbare bewaarschool. Bij de brief gaat een adhesiebetuiging met een vijftigtal handtekeningen. Het college schrijft dat er 'destijds' wel een openbare bewaarschool bestaan had, maar deze bleek niet levensvatbaar. Het is meer een zaak van het particulier initiatief, vindt het college, zonodig met financiële steun van de gemeente. Volgens de burgemeester was er ondanks een drukbezochte vergadering in de 'Harmonie', geen sprake van daadwerkelijke steun van de bevolking. In deze gemeente behoort het tot de uitzondering, dat gehuwde vrouwen buitenshuis werkzaam zijn. Zou dit laatste wel het geval zijn, dan zou ongetwijfeld de behoefte aan een openbare bewaarschool dringender worden gevoeld dan thans het geval is, is de mening van het college.

Pas in juli 1935 zet het particulier initiatief de behoeften in wensen om en vraagt het bestuur van de afdeling 'Volksonderwijs in Maarssen' financiële steun van jaarlijks f 100,- aan het gemeentebestuur voor een op te richten neutrale bewaarschool.

De Christelijke bewaarschool die in 1922 ophield te bestaan, wordt in 1932 nieuw leven ingeblazen. Annemer G. Mook, zelf bestuurslid van de Christelijke lagere school, moet in 1932 aanpassende werkzaamheden verrichten aan de voormalige Montessorischool in Maarssen, gelegen op het terrein van de buitenplaats 'West-Hill', de woonplaats van mej. Van Voorst van Beest. De eigenaresse staat het verblijf slechts voor één jaar af. Haar wens is wel om 'elke zaterdag de stoelen en tafeltjes zóo op te ruimen dat deze geen hinder treffen voor de door haar te houden zondagsschool' (69). Mej. Van Voorst van Beest hield niet alleen zondagsschool, maar ook veelvuldig lezingen waarvoor diverse sprekers uitgenodigd werden. Mej. Cato de Witte bijvoorbeeld hield een

Christelijke Lagere School van 1906 tot 1925 aan de Wilhelminaweg.

lezing over het lijden van de Armeniërs, dat zij van dichtbij gezien had, of mej. Heemskerk, dochter van minister Heemskerk, hield een lezing over de school voor meisjes uit de Javaanse adelstand te Djokjakarta. Het aantrekkelijke van beide lezingen was de vertoning van lichtbeelden.

'Ook stelt zij er prijs op dat, als een vergadering beleggen wordt, haar broer, de heer C.W.E. van Voorst van Beest, daarvan eerst in kennis te stellen teneinde het afsterven van de oude bewaarschool eens goed onder het oog te brengen aan enkele personen van ons bestuur.' (69) De heer Van Voorst van Beest was nog steeds secretaris-penningmeester in het bestuur van de in 1922 opgedoekte Christelijke bewaarschool. Hij was niet de enige die het met de opzet van een nieuwe Christelijke bewaarschool oneens was. De heer G. van der Kamp, bestuurslid van de Christelijke lagere school, onder wiens verantwoordelijkheid de nieuwe bewaarschool viel, wilde geen verantwoordelijkheid meer dragen omdat hij het met de wijze van opzet niet eens was.

Op 6 maart 1933 vindt de opening plaats. In dezelfde maand vraagt het bestuur van de

Christelijke school bij de gemeenteraad een jaarlijks bedrag van f 150,- 'voor de reeds geopende Christelijke bewaarschool, die thans is ondergebracht in een paar nevenlokalen van de kapel van mej. Van Voorst van Beest.' (70) Een ietwat vreemde situatie omdat het nog bestaande bestuur van de vorige Christelijke bewaarscholen in 1930 een bedrag van f 7000,- geschonken had voor de stichting en inrichting van het Groene Kruisgebouw. (71) De heer Van Voorst van Beest was destijds niet alleen secretaris-penningmeester van dit bestuur maar ook voorzitter van de vereniging 'Het Groene Kruis'.

Het college stelt de raad voor de gevraagde f 150,- niet te geven omdat er reeds over belastingverhoging gedacht wordt om de gemeentebegroting voor 1934 sluitend te krijgen. Ook het extra geld voor de steunverlening aan werklozen en het groeiende budget voor het burgerlijk armbestuur laten geen ruimte voor toekenning van nieuwe subsidies. De oprichting van de Christelijke bewaarschool onder deze tijdsomstandigheden had achterwege moeten blijven als de middelen tot exploitatie niet aanwezig zijn,

stelt het college. Daarom komt het college met een andere constructie. De RK-bewaarschool krijgt jaarlijks wel f 150,- en omdat gelijke behandeling van het bijzonder onderwijs door de gemeentelijke overheid een prioriteit heeft, stelt het college voor dit bedrag te halveren en de vrijkomende helft te geven aan de Christelijke bewaarschool. Nu komen de protestants-christelijke raadsleden, ook bestuursleden van de Christelijke school, in verzet en stellen dat één van de redenen voor de oprichting van een bewaarschool is geweest dat de kinderen thans op zesjarige leeftijd tot de lagere school kunnen worden toegelaten, terwijl voorheen vijfen-eenhalf jaar de grens was. Raadslid Baldée benadrukt dat mej. Van Voorst van Beest gratis haar lokalen ter beschikking heeft gesteld. Het gevraagde bedrag had evengoed hoger kunnen zijn als dit niet het geval geweest was.

De SDAP'er Van Eembergen die vóór een openbare bewaarschool is, is het met de subsidiatoekenning niet eens, evenals zijn fractiegenoot Veldstra. De drie protestants-christelijke raadsleden, waartoe ook de heer van Voorst van Beest behoort, trekken één lijn met de RK-raadsleden en de subsidie wordt wel toegewezen.

In 1934 wordt een Christelijke bewaarschool gebouwd achter de Christelijke lagere school aan de Rijkstraatweg. Dit was dan ook erg nodig want de Christelijke bewaarschool verkeerde, volgens schoolarts Hartog in 1934, in een hoogst onvoldoende staat: 'slecht licht, weinig ventilatie, één w.c. voor 55 kinderen, kleding die in het lokaal moet worden opgehangen omdat er geen berging aanwezig is en de aanwezigheid van maar één deur, die met het oog op de lastige straatjeugd doorgaans afgesloten is' (72).

3.1.2. De Christelijke lagere school

Het Christelijke onderwijs in Maarssen viel onder de verantwoordelijkheid van de 'Vereeniging tot stichting en instandhouding van eene Christelijke School te Maarssen', een plaatselijke vertaling van de 'Vereeniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs', die in 1860 werd opgericht als protest tegen de schoolwet van 1857. De oprichting van

deze vereniging was voornamelijk het werk van mr. Groen van Prinsterer.

De eerste Christelijke school voor Volks-onderwijs, in maart 1906 opgericht, was gevestigd in een pand aan de Wilhelminaweg en verhuisde in juni 1927 naar het gebouw aan de Rijkstraatweg. Vanaf dit moment ging de school 'Ds. Sandersschool' heten. Het aantal leerlingen in de jaren 1923-1928 groeide snel, zoals uit onderstaande opsomming blijkt:

1923	153
1924	157
1925	165
1926	175
1927	188
1928	192

In de periode 1930-1938 bleef het aantal leerlingen stabiel, zoals blijkt uit de opsomming van het aantal leerlingen op de Maarsse scholen; een tabel aan het einde van dit hoofdstuk.

De 'Vereeniging tot stichting en instandhouding van eene Christelijke School te Maarssen' bestond op 3 maart 1931 25 jaar. Op dat moment kwamen de kinderen op deze school uit 118 Maarssense en Maarsseveense gezinnen. De stichting vond later plaats dan in de buurgemeente Breukelen, want daar vierde men reeds het 50 jarig bestaan van de Christelijke school in de Heerenstraat op 3 november 1929. Ds. M.J. Sanders, emeritus-predikant te Apeldoorn, één van de oprichters van de Christelijke school in Maarssen, hield een gedachtenisrede in de NH-kerk. Ds. Jukkenekke, emeritus-predikant te Soest, was om gezondheidsredenen verhinderd om het jubileum bij te wonen.

Reeds eerder sprak ik over de korte verbanden die er waren tussen het bestuur van de Christelijke school, de Hervormde, Gereformeerde en Christelijke Gereformeerde kerk en de gemeentepolitiek. In deze bestuurskaders en -functies kwamen we veelal dezelfde personen tegen zodat de rollen en afbakening van verantwoordelijkheden erg verwarrend waren. Ik noem hier de namen van Baldée, Köhler, van Voorst van Beest, Floor en Pars: gemeenteraadsleden, be-

stuursleden, kerkvoogden en notabelen. Toen er in het bestuur, in juli 1931, drie vakatures ontstonden, werden deze opgevuld door de predikanten van de drie belanghebbende kerken: ds. A. van der Kooy, voorzitter; ds. L. Holtrigter, secretaris en ds. K. van der Veen. Ook besprak ik eerder de geluiden die zowel vanuit het bestuur alsook vanuit de vereniging te horen waren tegen het feestvieren en het houden van kermis. Verwonderlijk evenwel is het feit dat de Staatkundig Gereformeerde Partij tevergeefse pogingen deed om in de gemeenteraad van Maarssen te komen, hoewel de mentaliteitsbasis er wel voor aanwezig was.

Zoals ook op de andere scholen in Maarssen liep in de jaren dertig het aantal leerlingen terug. Ook op de Christelijke school hoewel op een later tijdstip dan bijvoorbeeld op de openbare scholen. Op 1 januari 1940 werd de eerste lerares ontslagen, Maria Wijnanda Pieters.

De tweede wereldoorlog brak uit en reeds in september 1940 moesten de schoolbibliotheken gezuiverd worden door anti-Duitse boeken en plaatwerken te verwijderen, zoals de boeken van A. den Doollaard en de familie Mann (Thomas, Heinrich, Erika en Klaus). In oktober 1940 kwam het aanbod van de Duitse bezetter om werkloze Nederlandse onderwijzers in Duitsland aan werk te helpen na een voorbereiding aan de Hogeschool voor de onderwijzersopleiding in Oldenburg met een aanvangsbezoldiging van tussen de 175 en 200 Rijksmark. In dezelfde maand moest het personeel in overheidsdienst de afstammingsformulieren tekenen. Personen van Joodse afkomst mochten niet in het onderwijs benoemd worden en reeds benoemde personen moesten ontslagen worden.

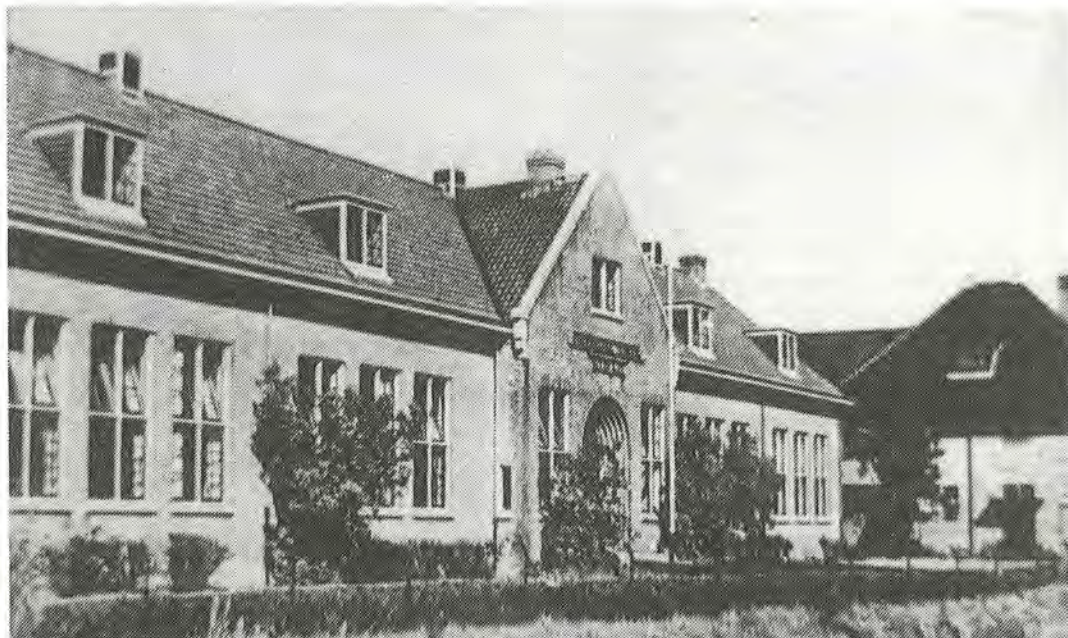
In november 1940 ontvingen de besturen van de Christelijke scholen een brief van het Moderamen van de Schoolraad voor de scholen met den Bijbel en het Hoofdbestuur der Vereniging voor Christelijk Volksonderwijs, waarin onder de aanhef 'Mannen Broeders' enige duidelijkheid gegeven werd in de gewetenskwestie waartoe de Ariërparaagraaf en de afstammingsformulieren aanlei-

ding gaven. 'Wij meenen, dat aan dien eisch moet en mag worden voldaan, want: niet de onderteekenaar is voor het gebruik ervan aansprakelijk, doch hij, die deze verklaring eischt. Ook zou niet-onderteekening hen niet baten, terwille van wie men de onderteekening zou weigeren. Tenslotte mag het voortbestaan van ons Christelijk onderwijs niet in de waagschaal worden gesteld terwille van dit op zichzelf, naar ons oordeel, niet volstrekt verwerpelijk punt. Daarenboven, ook al moge aan bepaalde personen schade worden berokkend, dan is daarmee de zaak van het Christelijk onderwijs nog niet in haar wezen aangetast. Als dit laatste op ernstige wijze plaats mocht vinden, is voor U en ons het oogenblik gekomen om ons opnieuw te beraden en ons in vollen ernst af te vragen wat ons naar eisch van ons geweten te doen staat.' (73)

Enkele dagen later gelastten de Duitse autoriteiten om de beeltenis van prins Bernhard uit de schoolgebouwen te verwijderen, als eerste stap naar het volledig verbod om portretten van leden van het koninklijk huis te bezitten. In augustus 1941 adviseerde de Schoolraad voor de scholen met den Bijbel de schoolbesturen met betrekking tot de vaststelling van het aantal leerlingen van Joodse bloede, zich te onthouden van enig antwoord, ook dan, wanneer het vermoeden bestond, dat géén Joodse kinderen de school bezochten.

Het aantal Joodse inwoners zal gering geweest zijn want het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie schrijft dat 'uit een in opdracht van de bezetter samengestelde statistiek blijkt dat zich begin 1941 ter plaatse vier Joden bevonden, t.w. één man en twee vrouwen met de Nederlandse nationaliteit en één man met de Duitse nationaliteit, bovendien woonden er twee half-Joodse vrouwen, z.g. categorie G1, d.w.z. met twee Joodse grootouders.' (74)

De Christelijke school werd in de oorlog meermalen bezet door Duitsers en gevangenen genomen Russen en Armeniërs. De lessen lagen stil of werden onregelmatig gegeven in verspreide lokaliteiten in Maarssen. Op 10 september 1945 bedroeg het aantal leerlingen 304, zoals het schoolhoofd, De Jong,

Christelijke Lagere School aan de Gaslaan.

aan de minister van onderwijs berichtte. Twee leerlingen uit een NSB-gezin waren spoorloos verdwenen.

3.2. HET OPENBAAR ONDERWIJS

Ook bij de openbare lagere school begin ik mijn verhaal in 1923 vanwege een klein meningsverschil tussen het hoofd der gemeenteschool, J. Lubbers, en één van zijn onderwijzers, T. Grootenboer. Als het schoolhoofd het college hiervan niet op de hoogte gebracht had was het gebeuren gewoon weer vergeten geworden. T. Grootenboer was secretaris van de schoolvergadering van de openbare lagere school en was te laat met de notulen van deze vergadering. Het schoolhoofd had hem schriftelijk laten weten, door een briefje op zijn lessenaar neer te leggen dat hij de notulen vóór negen uur die morgen in zijn bezit wilde hebben, waarop Grootenboer hem dat briefje liet terug bezorgen door leerling Max de Nijs. Lubbers zou toen tegen deze leerling hebben gezegd 'dat hij niet de boodschaplooper voor mijnheer Grootenboer was.' (75) Het schoolhoofd legt het incident voor aan het college. Volgens het reglement voor het onderwijzend personeel in Maarsen was het

hoofd der school voorzitter van de schoolvergadering; de secretaris werd benoemd door het college voor een periode van één jaar en was verplicht deze functie te accepteren.

Gezien het veelvuldig voorkomen van de naam van T. Grootenboer in allerlei commissies, veelal als secretaris, kan het niet gelegen hebben aan de weerzin van hem tegen verslaglegging.

De openbare lagere school was gevestigd in het pand op de hoek van de Raadhuisstraat en Breedstraat, waarin de bovenverdieping tot 1924 dienst deed als gemeentehuis. Aan het eind van het jaar 1923 zaten 275 leerlingen op deze school en zij was daarmee de grootste in de gemeente Maarssen. Aan de overzijde van de straat, in Huize 'Nieuw-Vechtevoort', was de tweede klas van de Mulo ondergebracht in één der kamers, waarover nogal eens klachten te vernemen zijn door de commissie van toezicht op het lager onderwijs. In april 1925 wordt in de Maarssense gemeenteraad de reorganisatie van de openbare school besproken. Er zal een splitsing komen tussen de lagere school met zeven klassen en een Ulo-school met drie klassen. De bestaande Mulo, die in april

1925 27 leerlingen telde en één samengevoegd geheel vormde met het lager onderwijs, zou voortaan Ulo gaan heten en apart staan van het lager onderwijs. De beide scholen bleven gehuisvest in het bestaande schoolgebouw. De reorganisatie zal ingaan op 1 september 1925 en valt samen met de opvulling van de vacature die ontstaan is door het vertrek van schoolhoofd Lubbers. Het enige nieuwe is de benoeming van twee schoolhoofden waarbij de gemeentewoning ter beschikking blijft van het hoofd van de lagere school; de grootste school. De heer K. Wolthuis, afkomstig uit Hoorn, wordt hoofd van de lagere school en de heer Th.W. Vis, uit Wormerveer, van de Ulo-school. Omdat het gemeentehuis ingericht is in 'Huys ten Bosch', komt de bovenverdieping vrij. Een kort berichtje in de krant (76) laat weten dat de voormalige raadszaal met veertig stoelen gemeubileerd is voor een bedrag van f 86,--.

Eind 1927 heeft de openbare lagere school 235 leerlingen en dat is een toename van 23 leerlingen vergeleken bij 1926, en de Ulo-school heeft 26 leerlingen, hetgeen een afname van vier leerlingen betekende.

De gemeenten Maarssen en Maarsseveen stonden beiden voor de kosten van beide openbare scholen, in een verhouding van tweederde voor Maarssen en éénderde voor Maarsseveen. Het betrof hier het onderhoud, meubilering, verlichting, verwarming en leermiddelen.

Een brief van het college (77) aan inspecteur Van Gaasbeek geeft ons een indruk van het gevoerde personeelsbeleid in het onderwijs - in wezen ten aanzien van het gehele overheidspersoneel - ten aanzien van gehuwde onderwijzeressen. Het huwelijk was voor vrouwen een reden om ontslag te nemen. De inspecteur schrijft aanstelling van gehuwde onderwijzeressen in het algemeen niet wenselijk te vinden, tenzij in bijzondere omstandigheden. Het college ziet geen bezwaren omdat het hier een tijdelijke leerkracht betreft. Zij - mevrouw Kwak-Stroman die tijdelijk benoemd wordt aan de openbare lagere school - is bovendien tien jaren gehuwd en heeft geen kinderen. Het college is erop gesteld een vrouwelijke leerkracht

aan de school te hebben met het oog op het handwerkonderwijs. Ook moet zij les geven in de vierde klas en is het veel beter iemand van de leeftijd en overwicht van mevrouw Kwak aan de school te verbinden dan een zeer jonge leerkracht.

Over de toelatingsvoorwaarden van leerlingen werd weleens verschillend gedacht door beide hoofden van de openbare scholen, want Wolthuis was van mening dat Vis leerlingen toeliet die op grond van hun capaciteiten niet voor toelating tot de Ulo-school in aanmerking komen. De inspecteur van het lager onderwijs sprak met beide heren en vond het prijzenswaardig dat beide schoolhoofden voor de belangen van hun school opkomen maar achtte het een minpunt dat beiden geen overleg met elkaar pleegden. (78)

Na het doorlopen van de lagere school ging het grootste deel van de leerlingen werken. Een klein gedeelte ging verder naar de Ulo en ook bezochten enkelen de vijfjarige Rijks HBS in Utrecht. De collegenotulen van 9 januari 1935 delen mede dat er drie leerlingen in Utrecht de Rijks HBS bezochten, namelijk E. Buitenhuis, H.W. van Rietpaap en W.C. Slinger.

Ook ontving het college declaraties voor leerlingen die scholen buiten Maarssen bezochten, kennelijk omdat zij aan de gemeetegrens woonden en Utrecht dichterbij was. In juli 1934 vraagt de gemeente Utrecht een gemeenschappelijke regeling te treffen voor het bezoeken van de openbare scholen in Utrecht door Maarsseense kinderen. Het college vindt dat er in Maarssen voldoende openbare scholen zijn zodat zij geen aanleiding ziet om op het verzoek van de gemeente Utrecht in te gaan.

In november 1934 is er in de collegevergadering sprake van de invoering van de nieuwe spelling, de 'spelling-Marchant', op de openbare scholen. Het college kan zich verenigen met deze spelling en de schoolhoofden dienen hun leerplan te wijzigen, maar worden er uitdrukkelijk op gewezen dat aanschaf van nieuwe leer- en leesboeken in verband met de nieuwe spelling niet geoorloofd is.

In 1932 wordt een nieuw vak ingevoerd op

de openbare school, namelijk 'verkeersonderwijs', ondergebracht bij het vak aardrijkskunde. En in 1938 doet de PTT het aanbod aan het Maarssense onderwijs om gratis les te geven in het gebruik van een telefoontoestel. In het begin van de jaren dertig daalt het aantal leerlingen, althans op de openbare scholen. Op de Christelijke school, zoals ik reeds beschreef, was dat pas aan het einde van de jaren dertig. Met ingang van 1 januari 1934 zal één leerkracht worden ontslagen. Het gemiddelde aantal leerlingen over 1934 moet 286 bedragen voor zeven leerkrachten, terwijl het gemiddelde aantal leerlingen over 1934 plm. 275 zal zijn. Het gemiddelde aantal leerlingen voor drie leerkrachten aan de Ulo moet 53 bedragen, terwijl het vermoedelijk over 1934 gemiddeld niet meer dan 51 zal bedragen. De toestand is echter zo dat het onmogelijk is één der klassen over twee anderen te verdelen. Zij zou over minstens drie andere klassen verdeeld moeten worden. Vergroting van twee lokalen, zodat zij elk anderhalve klas zullen kunnen bevatten stuit eveneens af op de grote nadelen, welke daaruit zullen voortvloeien. Het besproken ontslag tussen het college en Wolhuis komt niet op 1 januari 1934 maar een jaar later, zoals ook blijkt uit het aantal leerlingen in de tabel aan het einde van dit hoofdstuk. Onderwijzeres mej. Aalpol wordt ontslagen en gaat tegen haar ontslag in beroep dat door gedeputeerde staten van Utrecht ongegrond verklaard wordt.

De jaren dertig met de grote werkloosheid veroorzaakte dat velen hun schoolgeld niet meer konden betalen en derhalve ontheffing bij het college vroegen, die het bij tientallen tegelijk toestond. Maar niet alleen de ouders van de leerlingen hadden te maken met werkloosheid of daling der lonen, ook het onderwijzend personeel. De heer Wolhuis bewoonde de gemeentewoning aan de Breedstraat en betaalde daarvoor een jaarlijkse huur van f 500,-. In 1935 verzoekt hij het college een huursverlaging van f 100,- toe te staan. Het college vindt een verlaging van f 50,- redelijk.

Het schoolgebouw van de openbare lagere school werd ook gebruikt voor andere

lessen. Voor landbouwwinter- en landbouwhuishoudcursussen door de heren Koen en Sterringa; of de avondtekenschool die enkele lokalen huurde voor haar 26 weken durende cursus. De Landstorm gaf ook in deze lokaliteit haar theorie- en praktijklessen. Het gymnastieklokaal was de plaats waar de praktijk geoefend werd en toen in juli 1930 herstelwerkzaamheden in het gymlokaal werden verricht verzocht de commandant het college om deze praktijklessen in een schoollokaal te mogen houden. Het verzoek werd afgewezen vanwege de angst dat er schade zou worden aangericht aan het meubilair en daarom verwees het college naar de mogelijkheid om de praktijk bij mooi weer buiten te houden en bij slecht weer maar vakantie te nemen. (79)

Over het openbaar onderwijs zijn er geen documenten ter inzage na 1940. Ik verlaat het openbaar onderwijs met een opmerking in de collegenotulen van oktober 1940 waarin de heer Wolhuis mededeelt dat de uitgeleende tafel aan de Wehrmacht is zoekgeraakt. 'Nieuwe tafel aanschaffen' is het korte antwoord van het college.

3.3. DE COMMISSIES VAN TOEZICHT OP HET LAGER ONDERWIJS EN TOT WERING VAN SCHOOLVERZUIM

De wet op het lager onderwijs stelde beide commissies verplicht. Beide commissies moesten ieder jaar aan het gemeentebestuur verslag uitbrengen over de bevindingen en werkzaamheden van het voorgaande jaar. Jaarrapporten - hoewel niet van ieder jaar - waren van beide commissies in het gemeentearchief aanwezig. De rapporten geven een opsomming van het aantal leerlingen op de lagere scholen, het aantal geoorloofde en ongeoorloofde verzuimen en tevens persoonlijke indrukken van de commissieleden die zij tijdens hun bezoek opdeden. In beide commissies treffen we weer de namen aan van degenen die we elders ook al tegenkwamen. In 1924 geeft de commissie van Toezicht de volgende cijfers over 1923:

scholen	aantal leerlingen	-/+	geoorloofde verzuimen	ongeoorloofde verzuimen
O.L. School	275	-11	3966	46
Chr. School	153	+ 5	3120	47
RK. Jongensschool	120	-21	1777	146
RK. Meisjesschool	141	-25	1828	211

De commissie wijst het college op de beide RK-scholen met een zeer hoog ongeoorloofd verzuim. Aan de openbare school laat het handwerkonderwijs te wensen over en ook de landkaarten die gebruikt worden zijn verouderd of te klein. Ook is het één commissielid opgevallen dat er op de openbare lagere school kerstliederen gezongen werden en dit beperkte zich niet tot één enkele keer 'maar gedurende een gehele maand werden een reeks kerstliederen ingestudeerd in de drie hoogste leerjaren en de Mulo-afdeling. (80) Ouders hadden hieromtrent hun misnoegen kenbaar gemaakt vanwege veronderstelde neutraliteit van het openbaar onderwijs. Ook vindt de commissie dat er in de tweede klas van de Christelijke school wat meer aandacht geschonken moet worden aan het rekenonderwijs.

Ook de RK-Jongensschool laat de reinheid van de leerlingen nogal te wensen over. Op de openbare lagere school is in 1923 voor de

eerste keer twee dagen herfstvakantie gegeven, hetgeen op bezwaren stuitte van de kant der ouders. Eén der motieven om deze vakantie in te stellen was het jonge, ongehuwde personeel van de school de kans te geven om hun veraf wonende familie te bezoeken. Maar dit is voor het tegenwoordige personeel niet meer van toepassing zodat de commissie meent dat deze vakantie weer ingetrokken kan worden.

Eind 1922 had het college een bedrag van f 25,- beschikbaar gesteld voor elk der scholen om prijzen uit te delen voor vlijt en goed gedrag. Tot nu toe is dit nog geen enkele keer gebeurd. Bij navraag door de commissieleden bleek dat geen der schoolhoofden van dit raadsbesluit op de hoogte was.

Over 1927 geeft de commissie de volgende cijfers:

scholen	aantal leerlingen	-/+	geoorloofd verzuim	ongeoorloofd verzuim
O.L. School	235	+23	4917	3
Ulo-School	26	- 4	378	0
Chr. School	184	+ 1	4813	31
R.K. Meisjesschool	120	- 5	3089	78
R.K. Jongensschool	123	+ 3	2034	3

De reden van het geoorloofde verzuim was voornamelijk ziekte. Op de Christelijke school al waren er in de maand januari en februari ongeveer 1700 griepgevallen. Van de 31 ongeoorloofde verzuimen op de Christelijke School kwamen er 13 voor rekening van dezelfde leerling en van de 78 ongeoorloofde verzuimen op de RK-Meisjesschool kwamen er 69 voor rekening van twee leerlingen (47 en 22), omdat de ouders dachten dat hun dochter niet meer leer-

plichtig was.

De commissie van Toezicht werd op 1 januari 1937 opgeheven.

De commissie tot Wering van Schoolverzuim in Maarssen had de taak om het aantal ongeoorloofde verzuimen te behandelen. Zij riep de betrokken ouders op, die soms in het geheel niet kwamen opdagen en diende de inspecteur van het lager onderwijs van advies over de te nemen stappen. Veelal had het ongeoorloofde verzuim te maken met

het idee dat de dochter of zoon niet meer leerplichtig was, maar een aantal leerlingen verzuimt ook om thuis of in loondienst arbeid te verrichten. Ook feesten in naburige gemeenten, dan wel het nemen van zangles werd een aantal malen als reden genoemd. Omdat het ongeoorloofde verzuim in 1923 was toegenomen, vergeleken bij 1922, was de commissie voor een bepaling waarbij aan de politie werd opgedragen de leerplichtige jeugd die onder schooltijd op straat werd aangetroffen, te ondervragen en zo nodig naar school te brengen. Deze handelwijze zal, volgens de commissie althans, heilzaam kunnen werken.

3.4. DE GEZONDHEIDSTOESTAND OP DE MAARSSSENSE SCHOLEN

Het medisch en hygiënisch toezicht op de scholen in Maarssen was door het gemeentebestuur aan twee artsen opgedragen, voor wie deze taak een nevenfunctie was. Deze schoolartsen, beiden ook huisarts in de gemeente, waren A.A. Venker, de 'niet-katholieke dorpsdokter van pastoor Ariëns' (81), die vanaf 1932 werd opgevolgd door A.A. 't Hoen, en A.M. Hartog, die op zijn beurt op 1 januari 1937 werd opgevolgd door J.J.S. Eyma. Dat deze constructie het gemeentebestuur beviel bleek uit het antwoord dat het gaf op een brief van oktober 1931, waarin het hoofdbestuur van de Provinciale Utrechtse Vereniging 'Het Groene Kruis' met een plan kwam om districts-schoolartsendiensten op te zetten. De provincie Utrecht zou in vijf districten verdeeld worden. Het gemeentebestuur maakt bezwaar omdat de huidige situatie bevredigend is en de schoolartsen, die ook huisarts Maarssen zijn, de gezinnen kennen waaruit de leerlingen komen, maar ook omdat 'deze tijd geen aanleiding geeft het aantal ambtenaren uit te breiden.' (82)

De schoolartsen maken jaarlijks een verslag over hun bevindingen op de scholen in Maarssen. Dr. Hartog klaagt nogal over de gladde, glimmende schoolborden, waarop de leerlingen, vooral die helemaal achteraan zitten, nauwelijks iets kunnen lezen. Op de Christelijke school zijn de lokalen waarin de derde en vijfde klas hun lessen krijgen niet

vierkant, maar langwerpig, waardoor er plaats voor drie rijen banken is in plaats van de gebruikelijke vier rijen, zodat de leerlingen op de achterste banken te ver van het bord komen te zitten. Het aanbrengen van kunstlicht kan enige verbetering brengen. Ook kwam er bij de schoolkinderen huid- en haarziekten voor in de vorm van eczeem. Op de RK-Meisjesschool zijn nogal veel kinderen met ongedierte en bij de bestrijding ervan ondervinden leerkrachten soms 'brutale tegenwerking van de ouders'. (83) 'Het meest radicale zou zijn de verplichting om gemillimeterd naar school te gaan en de hoofden te wassen met groene zeep.' (84) Maar de dreiging de kinderen met parasieten van school af te sturen maakte aan de 'onverschilligheid en traagheid van de ouders' (85) vaak een einde. De verslagen van de schoolartsen zijn vaak een opsomming van allerlei ziekten: difterie, mazelen, een bofepidemie - waardoor in 1934 de Christelijke bewaarschool moest worden gesloten -, en altijd een groot aantal kinkhoestpatiënten.

In 1928 werd in één der lokalen van de openbare lagere school 'een hoogst interessante proef genomen op het gebied van verwarming, nl. gasverwarming.' (86) Dit was dan ook wel hoog tijd want in sommige lokalen hing volgens de onderwijzers altijd een geur van kolendamp. Hartog wijt het aan te weinig trek omdat de kachelpijpen over de gehele breedte van het lokaal liepen. Steeds weer benadrukken de schoolartsen in hun rapporten het gemis van een gymnastieklokaal. In de RK-School is het gymlokaal erg ongunstig vanwege het gebruik als patroonaalzaal en voor recreatieve doeleinden. De houten planken werden met zand bestrooid en de tabakslucht van de vorige avond, de stoffigheid die ontstond door de bewegingen van de leerlingen, maakt de sfeer erg ongezond. Ook de openbare school beschikt niet over een behoorlijk gymnastieklokaal.

In augustus 1931 volgt de aanbesteding van de bouw van een gymnastiekgebouw aan de Gaslaan, bestemd voor het Maarssense onderwijs. De kosten bedragen f 18.000,-. De heer Zeedijk uit Haarlem werd benoemd tot leraar lichamelijke oefening. Op 17 mei

Openbare Uloschool met daarachter de Openbare Lagere School.

1933 werd het gymnastiekgebouw officieel geopend. Wethouder Wolff vond dat kinderen gymnastiekschoentjes moesten dragen in de nieuwe gymzaal. Voor die leerlingen die zulke schoentjes niet kunnen kopen moet de hulp van de oudercommissie ingeroepen worden. (87)

Vanwege het veelvuldig uitzenden van schoolkinderen naar 'kinderherstellingskolonies' - soms zo'n 28 in één zomer - vraagt SDAP-raadslid Veldstra in oktober 1932 de burgemeester een onderzoek te doen instellen naar ondervoeding van kinderen uit gezinnen van werklozen. De Maarssense huisartsen laten echter weten geen ondervoeding in hun praktijk te hebben aangetroffen en zullen voortaan over deze aangelegenheid jaarlijks rapporteren.

Dr. Hartog klaagt in zijn verslag over 1935 over de slechte kleding ten gevolge van een slechte mode. 'Zoo heeft het mij de laatste jaren altijd getroffen, dat de jongens 's winters in ons klimaat zeker onvoldoende gekleed zijn, omdat de mode nu eenmaal bloote knieën voorschrijft.' (88) Hij wijst op

de aanwezigheid in een klas van een 'achterlijk kind' waaraan de leerkrachten zoveel aandacht moeten besteden dat de rest van de klas de dupe dreigt te worden. Hartog wijst op de mogelijkheid dat 'achterlijke kinderen' naar een speciale school in Utrecht kunnen. (89)

Meerdere malen klagen de schoolartsen over de te volle klaslokalen en het gevaar bij mogelijke brand. Uit de onderstaande tabel over de jaren 1930-1938, waarin het aantal klassen en het aantal leerlingen op de Maarssense scholen is gegeven, blijkt hoeveel leerlingen in bepaalde jaren in één klaslokaal zaten.

Overzicht van het aantal leerlingen op de Maarssense lagere scholen en U.L.O. school van 1930-1938:

1 januari van het jaar	Aantallen leerlingen:				
	Openbare lagere school	Christelijke lagere school	R.K. Jongens- school	R.K. Meisjes- school	U.L.O. School
1930	255	216	192	216	22
1931	263	216	192	176	43
1932	277	216	120	140	45
1933	287	216	192	176	52
1934	284	216	192	176	52
1935	269	216	192	176	46
1936	288	216	192	176	47
1937	301	216	192	176	56
1938	285	216	192	176	63
	7 klassen en 7 leslokalen, m.u.v. 1936: 7 klassen en 6 leslokalen. Klas 3 was toen verdeeld over de klassen 2 en 4.	7 klassen en 6 leslokalen: gemiddeld 36 leerlingen per leslokaal.	7 klassen en 4 leslokalen: gemiddeld 48 leerlingen per leslokaal.	7 klassen en 4 leslokalen: gemiddeld 44 leerlingen per leslokaal.	1930: 3 klassen en 2 leslokalen (samenvoeging van de klassen 1 en 2. 1936: 4 klassen en 2 leslokalen (samenvoeging van de klassen 1 en 3 en 2 en 4. 1937: 4 klassen en 2 leslokalen (samenvoeging van de klassen 2, 3 en 4.

Bron: Archief van de gemeente Maarssen (samenvoeging van de gegevens die verschillende scholen jaarlijks aan de gemeenteraad moesten verstrekken).

Noten bij hoofdstuk 3: 'Het onderwijs in Maarssen'

64. Brief, d.d. 29 juli 1984 van mevr. Geurs-Remus te Maarssen.
65. Brief, d.d. 17 juli 1984 van mevr. van Kooten-van Rossum te Maarssen.
66. Brief, d.d. 4 juli 1984 van mej. J.A. van 't Nederend te Breukelen.
67. Brief, d.d. 18 augustus 1984 van een mevrouw die onbekend wil blijven.
68. Archief Maarssen: correspondentie-archief, brief d.d. 27 november 1928 van de SDAP aan het gemeentebestuur.
69. Archief van de Vereniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs, brief d.d. 31 december 1932.
70. Archief Maarssen: correspondentie-archief, brief d.d. 30 maart 1933.
71. Utrechtsch Nieuwsblad d.d. 2 april 1930.
72. Archief Maarssen: correspondentie-archief: verslag van dr. Hartog over 1934, d.d. 3 januari 1935.
73. Archief van de Vereniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs, brief d.d. 12 november 1940, aan de besturen en personeelen der bij den Schoolraad voor de Scholen met den Bijbel en Vereeniging voor Christelijk Volksonderwijs aangesloten scholen, namens het Moderamen van den Schoolraad voor de scholen met den Bijbel en het Hoofdbestuur der Vereeniging voor Christelijk Volksonderwijs.
74. Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie, brief d.d. 7 februari 1985.
75. Archief Maarssen: correspondentie-archief, brief d.d. 6 december 1923 van J. Lubbers aan het college van B en W.
76. Utrechtsch Nieuwsblad, d.d. 4 november 1925.
77. Archief Maarssen: notulen van B en W, d.d. 22 januari 1930.
78. Archief Maarssen: notulen van B en W, d.d. 22 juni 1932.
79. Archief Maarssen: notulen van B en W, d.d. 30 juli 1930.
80. Archief Maarssen: correspondentie-archief, verslag van de Commissie van Toezicht op het lager

onderwijs in Maarssen over 1923, d.d. 5 maart 1924.

81. G. Brom, blz. 542-543.

82. Archief Maarssen: notulen van B en W, d.d. 18 november 1931.

83. Archief Maarssen: correspondentie-archief, verslag van dr. Hartog over 1930.

84. Archief Maarssen: correspondentie-archief, verslag van dr. 't Hoen over 1931, d.d. 12 januari 1933.

85. Archief Maarssen: correspondentie-archief, verslag van dr. Venker over 1925, d.d. januari 1926.

86. Archief Maarssen: correspondentie-archief, verslag van dr. Hartog over 1928, d.d. februari 1929.

87. Archief Maarssen: notulen B en W, d.d. 22 juni 1932.

88. Archief Maarssen: correspondentie-archief, verslag van dr. Hartog over 1935, d.d. 3 februari 1936.

89. Archief Maarssen: correspondentie-archief, verslag van dr. Hartog over 1933, d.d. maart 1934.

Ton Heus

DE OVERTOOM

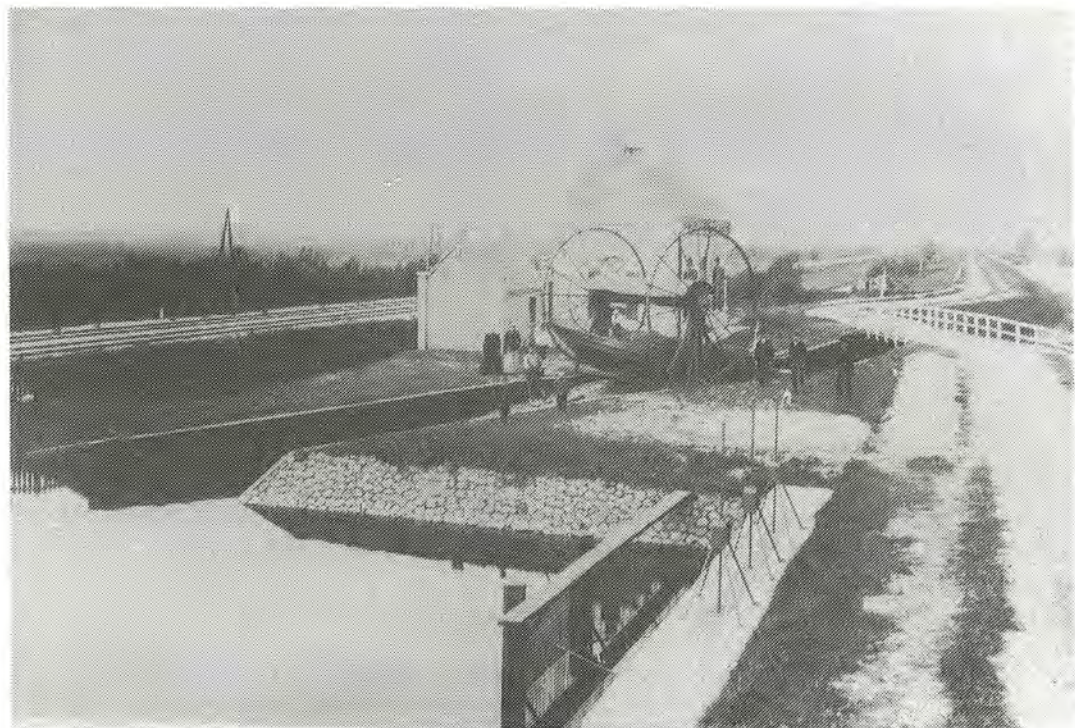
Op een foto genomen kort na de officiële opening van het kanaal tussen Amsterdam en de Merwede (4 augustus 1892) zien we de toestand van de zuidelijke weg langs dit kanaal tussen Maarssen en Breukelen.

De plaats is voor ons vrij gemakkelijk te lokaliseren en we kunnen zelfs de plek nagaan waar de fotograaf heeft gestaan.

De spoorlijn Utrecht-Amsterdam ligt er nog zonder elektrische bedrading.

Samen met het kleilichaam naast het kanaal vormde deze een belemmering voor de latere verbredingen.

Deze verbredingen vonden allemaal plaats aan de noordzijde van het kanaal waar zich tussen het kleilichaam met daarop een weg en het eigenlijke kanaal een vrij brede uiterwaardachtige strook land bevond, die inmiddels is weggegraven.

We herkennen het huis en de duiker.

De weg is nu rechtgetrokken.

Om enig landbouwverkeer over water tussen Maarssen en Maarssenbroek mogelijk te houden is deze overtoom gebouwd.

Dit soort bouwwerken had alleen nut als er niet zo frequent gebruik werd gemaakt van het achterliggende water; anders was een sluis veel economischer, maar ook minder veilig voor de waterbeheersing.

Deze overtoom is nog voorzien van een windas; met deze windas werden de plat-boomde vaartuigen via een kantelend onderstel, een soort wip, over een verhoging getrokken.

Wallie Smits

Reacties van lezers

Naar aanleiding van het artikel 'De geschiedenis van de gemeente Maarssen in de crisistijd, 1925-1940; van de hr. Ton Heus in de Historische Kring Maarssen, no. 3, dec. 1988 wil ik graag enkele punten onder de aandacht brengen.

Op blz. 66 wordt de opening van de Keulse Vaart of Merwede Kanaal genoemd in 1894.

Dit is volgens mij niet juist.

De Keulse Vaart is de naam van de vroegere waterweg, die gevormd werd uit de Amstel, Weespervaart, de Gaasp, de Smal-Weesp, de Vecht, de Reedervaart, de Vaartsche Rijn en het Zederikkanaal als vaarroute Amsterdam-Rijn uit 1824.

Deze verbinding voldeed niet meer. In 1881 werd in de Tweede Kamer het ontwerp aangenomen voor de nieuwe verbindingsroute. Op 4 augustus 1893 volgde de

openstelling van de sluizen bij Vreeswijk door koningin Wilhemina en koningin-regentes Emma. De verbinding Amsterdam-Vreeswijk van 48,5 km was hiermede tot stand gekomen. In 1893 werd nog gewerkt aan het gedeelte Vianen-Gorinchem, dat nog ongeveer een jaar zou duren.

Deze verbinding van 21,6 km was het sluitstuk van de verbinding met de Merwede.

De naamgeving moet geleid hebben tot misverstanden: het kanaal werd geopend onder de naam Merwedekanaal ter vervanging van de Keulse Vaart en bij de opening in 1893 werd een boekje uitgegeven onder de naam Amsterdam-Rijnkanaal, de huidige naam van de verbinding Amsterdam-Rijn.

H. Noltjes

Inhoudsopgave orgaan van de Historische Kring Maarssen 15e jaargang 1988

B. Borneman-Spienburg:	Terugblik	50
C.P.W. Bloemendaal:	Taxatie en Openbare Verkoop van goederen uit de nalatenschap van hr. Diderik Baron van Tuyl van Serooskerken	43
A.C. Cosijn-Gouda:	Briefwisseling van Belle van Zuylen	21
T. Heus:	De geschiedenis van de gemeente Maarssen in de crisistijd 1925-1940	60, 77
A.H. Hogenhout-Hofman:	De brandspuit van Oud-Maarsseveen en Tienhoven	2
	Het Gerecht Tienhoven	71
	Uit het Resolutieboek van het Gerecht Tienhoven	72
R.H.C. van Maanen:	Het 'Gemeentearchief' te Maarssen	17
	Maarssen op zee	53
J.H. Sagel:	De tweede landelijke 'Open Monumentendag'	27
W. Smits:	Het kaats- en kolfspel te Maarssen	12
	Landhuisje Bolenstein	23
	Het Hollands Landschap	28
	De evacuaties van 1940	32
	Jeanne Reyneke van Stuwe: De kinderen van Huize Ter Aar	40
J. van Veggel-Teijink:	Kringnieuws	1, 25, 49, 69, 71
	Convocaties Jaarvergadering	71
J. van Veldhuizen:	De Kolfbaan te Maarssen	46
	De Kolfbaan en de Olifant	91
J. van Vredendaal:	Maarssen-Broek?	15
	Over de Sweserengseweg naar de vroege middeleeuwen	55
J.H. Witte:	Een bijzondere vondst	20
H.J. Wolters:	Verdronken in de Vecht	19
Varia:	Cursus Genealogie van stamboom tot familiesgeschiedenis	22
	Inhoudsopgave orgaan van de Historische Kring Maarssen, 14e jaargang 1987	24
	Van de redactie	27, 50, 70

CAFE-RESTAURANT

**„GEESBERGE”
aan de Vecht**

MAARSSSEN

voor al
uw bruiloften en partijen

*Michel en Cokky Heinsius
Zandpad 23 - Maarssen
Telefoon: 03465-61 435*

AANNEMERSBEDRIJF

BRINKHOF

- * Nieuwbouw
- * Verbouw
- * Onderhoud
- * Renovatie

Machinekade 6
MAARSSSEN
Tel.: 03465-6 14 56

VOOR:
**HUIZEN, FLATS, BUNGALOWS
en BOERDERIJEN**

**de
vecht
streek**

Sinds 1935 in Maarssen, Raadhuisstraat 31, tel.: 03465-64 644
Sinds 1976 in Maarssenbroek, Duivenkamp 739, tel.: 03465-67 791

VOOR:
**TAXATIES, HYPOTHEKEN
en FINANCIERINGEN**

VOOR:
ALLE SOORTEN VERZEKERINGEN

UW MAKELAAR ★

UW ASSURANTIE ADVISEUR ★

Zet de tijd even stil voor een bezoek aan Café Ome Klaas.

Aan de Vecht, in een historisch stukje Maarssen, ligt Café Ome Klaas. Een café met een traditie die terug gaat tot 1780. Daar kunnen de stamgasten van Ome Klaas u alles over vertellen. Onder het genot van een borrel of tijdens een partijtje biljart. Overdag en in de kleine uurtjes. In Café Ome Klaas kent gezelligheid geen tijd.

Misschien wilt u eens spelen op Nederland's oudste kegelbaan. Of heeft u iets te vieren met vrienden of familie? Ome Klaas maakt van uw partijtje een feestelijke avond. Met een Oud Hollandse maaltijd, barbecue of een koud buffet. Of wellicht heeft u zelf een smakelijke suggestie. Als u van te voren even belt, zorgen wij dat alles naar wens is.

Café Ome Klaas Al gezellig sinds 1780.

Langegracht 43, Maarssen. Tel. 03465 - 61409.